

CO SI NA DŮM ROZHODNĚ NEDÁVEJTE

„Zjistili jsme tedy, že lze atraktivnost chápat jako jev negativní a opačný nenápadnosti standardu, že jsou však možné i případy, kdy se nenápadnost mění v záměrnou, což může vyznít atraktivně“

(Dušan Šindelář, Tržiště estetiky, 1969)

Dnešní téma má pro každého architekta velmi emotivní význam. Předpokládá se totiž jaksi, že to je v posledku koneckonců naše profese, která je odpovědná za stav na bitevním poli obecného stavebního vkusu a životního slohu. Když jsem nedávno v on-line interwiev odpovídal na dotazy čtenářů jednoho českého deníku, otázky na podnikatelské baroko se jen sypaly: *copak to vy architekti nevidíte a když vidíte, proč s tím nic neděláte ?* Nejprve mi tyhle otázky přišly poněkud hloupé: asi jako když se Marie Antoinetta, manželka Ludvíka XVI., zeptala zástupců pařížských měšťanů, kteří si přišli stěžovat, že není chleba a mají hlad, proč tedy *„nejedí koláče ?“*. Nebo když Miloš Jakeš v jedné reakci na neutěšenost panelové výstavby dospěl k názoru, že *„tady naši architekti trochu zaspali“*. (Za svou ignoranci Marie Antoinetta přišla o hlavu a Jakeš dokonce o členství v KSČM...). Jenže pak mně došlo, že podle La Rochefoucauldovy morální maximy opravdu *žít znamená zúčastnit se*. A rozhodl jsem se věnovat podobě našich soudobých rodinných domů další článek.

Ono mi to totiž přijde tak: mírné vyjasnění ve stavu české produkce rodinných domů přece jen nastalo mezi léty 2001 - 2005. Snad si nic nenamlouvám, ale začalo se mi tehdy zdát, že největší pokleslosti 90. let, onu startovní etapu gründerského stavění v Čechách, ovlivňovanou generálně všemožnými vexláky, nařvanými podnikatelskými blbečky ve fialových sakách a bezskrupulózními Sergeji z Východu, máme za sebou. Ted' ale, zdá se, přicházejí znovu pěkně hustá mračna. Zúplna tuhle recidivu vysvětlit neumím, chtělo by to zřejmě sociologický průzkum, jací vlastně lidé dnes stavějí. *Mordor nevkus* ale rychle znovu uchvacuje zvláště naše satelitní městečka: jedte se podívat do Zdiměřic, Šestajovic, Květnice, Řitky či Dolních Břežan, jste-li z Prahy, stejnou zážitkovou turistiku lze ale velmi dobře pěstovat i třeba v okolí Brna, Olomouce, Chebu... Soutěž *Pecka roku*, vyhlašovaná naším časopisem, se věru nemusí obávat o vyschnutí svých zdrojů (jakkoli bych se rád mýlil).

Co vlastně soudobého stavebníka vede k tomu, že cítí potřebu nějak dekorovat holá průčelí svého domu (říká se tomu nepřiliš eufemisticky *rozbít fasádu*) ? Karel Honzík ve své knize *Tvorba životního slohu* (1946) v kapitole *Okrasná kamufláž* píše: *„Holá plocha ukazuje se značnou vtíravostí každý malý kaz. Zákonem kontrastu*

vystupuje z ní nápadně do popředí každé škrábnutí, odprýsknutí, každá skvrna... V tom směru měla výzdoba často velmi praktické poslání a je zcela možné, že bylo záměrné: pro oko, pozorující stavbu, přebíjela svou pravidelností různé křivé spáry, drobné řemeslnické chyby, skvrny od vody, sazí apod. Vyrovnávala dojmově nerovnosti zdiva. Polosloupy, vystupující z průčelí, nebo římsy usměrňovaly dopad deště, takže stopy, které zanechával na průčelí, byly pravidelně a geometricky rozděleny“. Opisuji sem tyhle řádky proto, že pro mě přinášejí nový pohled, něco podobného mě dosud nikdy nenapadlo. Soudím ale, že pro tvůrce podnikatelskobarokových vilek to bude novinka také. Hlavní důvod, proč jejich domy často vypadají jak katalog stereo i planimetrických tvarů, je tedy zjevně někde jinde: v jejich osobním ustrojení jakožto mixu nevzdělanosti, malé pokory a špatně ventilované touhy být vidět, zapsat se do tváře Země nepřehlédnutelným způsobem. Je to stejné, jako když do kůry dubu v parku někdo vyryje své jméno. Stejně, jako když jiný poničí nápisem skálu nebo rozhlednu. Ze stejné nicotných příčin, jako když jiný hladoví na protest proti něčemu a denně pořádá tiskovou konferenci, aby světu sdělil, kolik zhubl a jakou má stolicí.

Říkával jsem si před pár léty, že dalším zdrojem je import vzorů či rovnou celých domů z blízkého zahraničí nebo i z druhého konce světa. To už se mi teď nezdá tak jasné. Společnost se dostává do stavu, kdy kuřecí maso z Brazílie, jahody z Egypta, koloběžka z Číny či salám z Litvy přestávají být preferovanými komoditami - přes svoji láci. Kdo si dnes zavede drůbežárnu s domácím venkovním chovem slepic, zbohatne. Kanadský srub u nás také nedoznal obecnějšího rozšíření, málo platné. Přes všechny reklamy na něm jakoby už není nic prestižního. Tím hůře: pramenem všech těch bizarních podivností, často načínčaných jak *brécy z tingltanglů* (Jindřich Plachta, Pučálkovic Amina) je tedy vlastní, domácí selhání, nikoli (jen) import.

Slyším ale také námitky: potřeba zdobit cokoli, tím spíše něco tak „podstatného“ jako dům, je prastará, patří k lidským atavismům. I moderní psychologie přece upozorňuje na naši bytostnou potřebu vytvářet si tzv. centrum pozornosti (třeba právě rizalit na fasádě či brož na dámských šatech), které poslouží jako prostředek k odvrácení únavy našich smyslů, v tomto případě zraku. Celek tím získává na bohatosti a bohatost detailů vlastně vytváří celek nové kvality. A koneckonců - vždyť se to dá vzít i tak, že zdobení fasád je výrazem hravosti, ba radosti ze života. A ukažte mi někoho, kdo by proti radosti ze života zvedl ruku (to by musel zmáčknout tlačítko omylem, jako se to stává našim poslancům). Není to tažení proti jakémukoli dekoru příliš fundamentalistické ?

Tak to pojďme probrat pěkně po řadě. Především nepléduji proti *jakémukoli* dekoru. Opravdu existuje „způsob zdobení“ fasád, který mi nevadí. Udělám-li na fasádě římsu z dobrých výtvarnických důvodů či jen proto, že potřebuji přejít z jednoho povrchu do druhého - zajisté proč ne? Mám také docela rád narážky, aluze nějakých jiných staveb či artefaktů, jsou-li udělány lehce a smysluplně (dům - parník, dům - skála v pozadí, dům á la Thomas Alva E.). Dokonce se dokážu zasmát i domu, postavenému na komín či položenému na bok. Jsou to takoví klauni ulic, cosi jako když potkáte Bolka Polívku či Harolda Lloyda.

S čím tedy mám vlastně problém? Základní chyby tu vidím tři. První je v mechanickém transferu určitých prvků a tvarů jiných architektur do podoby rodinného domu. Druhá pak, když se nějaký prvek přesouvá z oblasti konstrukce do oblasti dekoru bez tektonického smyslu. A konečně třetí: děsí mne ta míra nekonečné falše, která je vlastní tak mnoha stavebníkům, doufajícím, že dům plný historické kamufláže a materiálových imitací má svou důstojnost právě skrze tyto posly zašlých časů.

Co nazývám mechanickým transferem prvků? Římsy, balustrády, polosloupky, arkýře, rizality, tympanony, dělená okna, šambrány, plastický dekor a mnohé další jsou architekturní komponenty, se kterými se původně setkáváme na veřejných budovách státních či církevních. Přeneseme-li je v měřítku deset či dvacetkrát menším na náš dům, dopouštíme se mimoděk jisté *grotesky*: nuzák králem. Nebo jinak: je to, jako bychom chtěli nosit vysoké krejčovství (jak se teď zhusta překládá *haute couture*) na houby do lesa u Malého Tuřínova a ještě nám z bot čouhalo seno. Přesně takový pocit mám, vidím-li feston z močoviny na polystyrenovém zateplení rodinného hnízda.

Obecně oblíbené oblouky a ovšem obloučky všeho druhu! To bývá typický příklad druhé skupiny chyb. Tady totiž nejde jen o nějaký historický sentiment, ale vlastně o tektonický nesmysl. Kdysi byl oblouk výrazem konstrukčního zázraku, který dokázal přenést svislé zatížení do vodorovné složky, totiž klenby. Překlenout větší rozpon ani jinak možné nebylo: dřevěný trám má své limity, beton neexistoval a také železné profily teprve čekaly na svůj objev. Jenže teď se oblouk dostal ze sféry svého tektonického oprávnění, z konstrukce, do sféry zcela jiné, totiž dekorativní. Oblouky se dodávají v kuse z pěnositilikátu! Žádná klenba, nanejvýš její imitace. Horribile visu!

A tím se dostáváme k třetímu okruhu - k problémovému myšlení. Dům historizujících forem vyžaduje klient proto, že míní, že se „*kdysi žilo tak nějak lépe, cítím, jako bych do téhle doby ani nepatřila*“ (sic!). Když chci ale vědět, jakéhože dějinného stylu by mělo být použito, zdali ta paní preferuje dobu krále Bene, krále Holce či krále Klacka (můj typický záchvat ironie), setkám se

s nepochopením: je to prý jedno, hlavně když dům nebude oním moderním bezozdobným kvádrem. Jinému klientu to dodává zase pocitu určité důstojné starobylosti (že domem chce zvýšit věhlas svého jména ale neprozradí nikdo). Vyprávěl jsem nedávno jednomu manželům o pošetilé snaze váženého a druhdy nesmírně bohatého rodu Rožmberků dodat lesk svému jménu smyšleným příbuzenstvím s římským knížecím rodem Ursini. Zabralo to ! Příště už goticko barokní dům nechtěli... Nejčastěji ovšem stavebník prohlásí, že obloučková okna chce proto, že se mu to tak zkrátka líbí. Protože zajisté neví proč, bývá s tímhle zákazníkem práce nejsvízelnější, přesně podle okřídleného „*proti gustu žádný dišputát*“.

A o čem je tady vlastně celou tu dobu řeč, které prvky a tvary raději vynechejme ? Nuže tedy, je toho opravdu dost.

Rizality a arkýře raději vynechejme proto, že nejsou příliš praktické, prozrazují kormutlivě nepovedenou snahu dům ozvláštnit, přičemž ho výtvarně deformují a jejich využití je samo o sobě velmi problematické (když už musíme, udělejme si rizalit z boční, okapové strany, nikdy ne ze strany štítové).

Velké přesahy střech prozrazují rustikalistu, člověka zakoukaného do lidové, spíše selské architektury. Zřejmě cítí nějaké ohrožení národa a chtějí mu připomenout jeho zdroje, ze kterých vyšel. Karel Honzík píše, že vlna rustikalismu prošla Hitlerovým Německem, ale nemůže s ním být uváděna ve strohou souvislost, protože táž vlna „*prošla i Sovětským svazem, tedy zemí ovládanou myšlením fašismu protikladným*“ (cha, cha, opravdu ?). Já vím, budete bránit své štítové a okapové přesahy poukazem na to, že zaštiťují fasádu proti dešti. Nikdo ale neřekne, proč je toho v dnešní materiálové situaci třeba a co si má chudák počít oněch 90% zbylé plochy, kterou přesahy nekryjí.

Balustrády jsou zábradlí, složená z kuželek, baluster (z řeckého *baloustion* = nezralý plod granátového jablka). V dějinách architektury se vyvinuly do nejrůznějších tvarů, někdy připomínají kalich, jindy žárovku, avšak vždy jsou z hlediska soudobé architektury tím, co Loos nazýval *historickou veteší*. Veteš = *harampádí* (Slovník spisovné češtiny, Academia Praha, 2000). To chcete mít na domě opravdu harampádí ?

Okna jsou také velmi častým terčem stavebníkovy historizující mánie. O jejich obloukovém pseudozaklenutí jsme si už povídali, k naprostému vítězství pošetlosti u takových "obloučkovin" většinou přispívá i dělicí mřížka, vkládaná zhusta dokonce mezi jednotlivá skla. To bylo ve starověku radosti, když se podařilo vyrobit první sklo a vsadit ho do okna ! Tabulky měly tehdy průsvit asi jako dno láhve od okurek a byly také tak velké. Proč se k nim vracet v 21. století, kdy

dokážeme vyrobit skleněné tabule podstatně větší ? (Fakt ! Já je viděl...)

Je toho mnoho, co musím díky rozsahu článku pro dnešek pominout a co byste si na svůj dům nikdy dávat neměli. Ale ještě si neodpustím materiálové imitace všeho druhu. Borský šindel, vyhlížející jako bobrovky. Gumové trámy k nerozeznání od pravých. Plastové dveře, tvářící se jakoby byly vyrobeny z kavkazského ořechu. Betonové štípané kvádríky jako skorožula. Plechové tabule, vylisované do tvaru prejzů. Štukatura z močoviny a římsy z polystyrenu. Nebo plotové latky z odpadního plastu... promiňte, dostávám alergický záchvat...

Adolf Loos kdysi vyslovil myšlenku, že mezi současnými lidmi žijí lidé gotičtí, renesanční, ba dokonce takoví, kteří „*ve svém vývoji prodlévají u stupně barbarského*“. Snažil se tak vysvětlit tuhý kořínek historických slohů. A Karel Honzík k tomu přidává: „*Snad tomu tak je v některých případech. Ale toto opoždění lze spíše vysvětlit prodléváním jednotlivců v ovzduší dětství...*“. Lepší tečka za tímhle povídáním stěží existuje.

Ing. arch. Jan Rampich